

Darrera ses cases

1.- De ses cases al camí (mestral)

Elements

Card de formatjar o card coler (*Cynara cardunculus*), de la família dels cards, es caracteritzen per tenir espinoses les fulles i les bràctees de l'involucre. Els cabells o pels que es formen a la corol·la de la flor o carxofa són blaus (també de color rosa), i s'empren, una vegada assecats a l'ombra, per fer quallar la llet a l'hora de fer formatge. Planta anual (el seu estat dependrà de l'època de l'any) que mostra la formació de les carxofes a la primavera i floreix a l'estiu.
 ("Qui sembra cards cull espines")

Olivarda (*Dittrichia viscosa*) Planta vivaç, glandulosa molt viscosa i d'una olor característica molt forta. Tiges llenyoses a la base de fins a 1 m, molt fullades. Fulles lanceolades. Flors grogues en agost-setembre.

La varietat *graveolens* (**olivardó**), es semblant a l'anterior però més petita. Ambdues apareixen en camps no conreats i a les vores dels camins

Morella roquera (*Parietaria difussa*) Planta vivaç que es fa entre els pedres de les parets. Tija coberta de pels i molt fullosa. Fulles alternes més o menys peciolades i enteres. Entre març i setembre inflorescències geminades a l'axil·la de les fulles.

("Ses muntanyes de Cabrera/són ses més altes del món/i de tan altes que són/s'hi fa morella roquera")

Romeguera/Batzer Planta de diverses espècies del gènere *Rubus* que són sarmentoses de rizoma vivaç, tiges llenyoses amb pues, fulles dentades. Flors hermafrodites blanques, rosa o vermelles en raïms. El fruit, generalment negre, són les móres.

Tant les móres com les arrels i les fulles de tots els batzers contenen taní, per tant són astringents, i s'empren contra la diarrea, la disenteria i totes les malalties degudes a excés d'àcids.

("N'hi ha un batzer! -multitud-")

("Ses atlotes són traïdores/que no ho poden esser més;/quan han collides ses móres/diuen mal des romaguers")

Fonoll (*Foeniculum officinale*) Planta umbel·lífera que es fa fins a 1,5 m. d'alçada. Té el tronc dret estriat i ramós. Les fulles molt dividides en lacínies nombroses, filiformes i llargues. Umbel·les de 15 a 20 radis, flors grogues i fruit oblong. Planta molt aromàtica d'ús habitual a la cuina mallorquina (rostits, figues seques, olives, frit...)

("Fonoi dolç i fonoi agre,/fonoi de la gran dolçor;/qui te fonoi i no en menja/tot lo dia té tristor")

Espareguera d'ombra/de gat (*Asparagus albus*) Mata robusta, espessa i espinosa de 50 cm a 1 m. Tiges i rames blanques, molt espinoses, anguloses, estriades i llises. Fulles reduïdes a escames membranoses brunenques uncinèries amb un esperó llenyós i espinós a la base. Floració d'agost a octubre. Els espàrecs (les tiges abans del seu desenvolupament) es cullen en la primavera, si bé els d'aquesta espareguera no són gaire apreciats, són diürètics o afavoridors de l'orina i s'usen per combatre els reumatisme.

Alfals (*Medicago sativa*). Planta lleguminosa d'arrel llenyosa i fonda. Troncs de 30 a 70 cm, dret. Fulles oblongues. Flors blaves o morades en raïms multiflors. S'empra, verd o assecat al sol, per a l'aliment del bestiar gros (vaques, ovelles...).

Caragol, mol·lusc de la família dels helícids, de diferents espècies del gènere *Hélix* que es distingeix principalment per tenir el cos (la banya) dins una closca en espiral.

Es deixen veure vora les parets en haver plogut o els matins quan hi ha rosada.

("Caragol treu banya, ton pare a sa muntanya, ta mare en es molí, caragol, caragolí")

Núvols (niguls) Conjunt de partícules d'aigua o de glaç formades per la condensació del vapor aquós de l'atmosfera i que lleva la transparència de l'aire. Segons la forma es divideixen en quatre tipus fonamentals:

Cirrus: De textura fibrosa, generalment blanc situat a les regions superiors de l'atmosfera.

Cúmuls: Espès, blanc, cotonós, amb fortes ombres grises, amb protuberàncies arrodonides

Estratus: Núvol baix que forma una capa uniforme d'una extensió horitzontal relativament gran

Nimbus: Núvol baix, fosc, d'aspecte uniforme i del qual cau pluja o neu.

(*"Alerta quan les boires pasturen per Calicant, senyal d'aigua!"*)

Calicant, (476 m) nom mossàrab que significa "*cant de gall*", és la primera i més alta de les muntanyes que d'esquerra a dreta es poden veure. De cim arrodonit. Per qüestions de perspectiva sembla més baixa que no la següent.

Es Telègraf o Puig de ses Voltes (415 m) ens mostra penya-segats i sembla més alta que l'anterior.

Si giram suaument la vista, veurem el Puig Negre, la penya d'en Picot i l'inici de la serralada de **s'Esquerda** on s'hi troba el Puig des Tresor (382 m.), al tombant del qual hi ha el "clot des tresor" on, segons la llegenda, en Tià de sa Real, amb el seu llibre obria i tancava la muntanya.

Qüestions:

De banda les descrites, ¿hi ha altres plantes o herbes vora el camí?. Quantes?
Com es presenta el cel?
Fa vent? D'on ve?
Quins renous es senten?
Com és el sembrat de la finca que hi ha a mà dreta del camí?
Tenen fulles les figueres. Per què?
Es veuen ocells?

2.- La voltera de ponent

Elements

Per als garrovers, ametlers i figueres... vegeu fitxa de la col·lecció "Informacions"

Pi (*Pinus halepensis*) Tronc normalment alt i dret. Fulles aciculars i fruit cònic i llenyós (pinya) compost de nombroses bràctees que contenen els pinyons (normalment comestibles).

A més del fred, el pi té un altre enemic: la processonària, eruga de la papallona *Thaumetopoea pityocampa* que es menja les fulles.

Ullastre (*Olea europaea*). Segons l'Alcover-Moll, olivera borda no empeltada. Arbust, arbrissó o arbre perennifoli, de fulles generalment petites, a vegades quasi circulars, és arbust; branques amb ulls que poden créixer perpendiculars l'un amb l'altre, espinescents i amb fruit petit anomenat olivó. (Per a més informació vegeu el núm. 6 de la col·lecció "ses conxes": Josep M. Font "L'ullastre i l'olivera")

Vidalba (*Clematis cirrhosa*) Planta ranunculàcia de tronc sarmentós, llenyós i enfiladís (Masclans el considera una liana). La fulla presenta variacions, pot ser sencera, més o menys profundament lobulada o potser retallada fins al punt de presentar foliols separats. La flor blanca i acampanada, normalment penjada cap avall. Una vegada passada, té el pistil molt llarg i amb pelussa blanca.

Sa Real Vella A la banda de ponent, en un aturonament que acaba sent "sa Creu de sa Real" (210 m), entre la torre del molí i dues cases de recent construcció si destrien les runes de ses cases on va viure en Tià de sa Real, glosador del segle XVIII, personatge legendari i actor de varies de les rondalles aplegades per Mn. Alcover. Possessió fins a principis de segle dels comtes d'Ayamans que havia

format part, i que abans i fins a mitjans del segle XVI pertanyia als monjos cistercencs.

Sa Grua, a la banda de migjorn es destria una bona clapa de sembrats sense arbres. En part es el pla de Son Cabrer i part era de sa Real. Popularment es conegut com sa Grua i es caracteritza per la seva producció de cereals, "*es la terra millor del terme*", diuen. Tradicionalment els arbres s'han sembrat a les terres primes i les bones s'han destinades al cultiu del gra.

La mar, els dies clars, a la banda de xaloc, et pot destriar l'horitzó de la mar, allà lluny hi ha **sa Coma** I a la banda de mestral, molt llunyans, es destrien el Puig Major (1.445 m.) i el Massanassa (1.349 m). Es a dir, que des d'aquest punt privilegiat si fa no fa ens podem fer una idea de la grandària de l'Illa.

Qüestions:

Quines diferències i semblances hi ha en el paisatge? (Abans i ara mirant a ponent)

Quins elements diferencials hi ha en els renous?

Del que es sent i es veu, ¿quines coses agraden i quines no agraden?

De banda ocells, heu vist algun animals?

Mirant a terra, es pot observar algun animal. Quin?

3.- L'entrada de ses Sitges (des de la voltera)

Des de sa voltera fins a l'entrada de ses Sitges hi ha un tros de camí curtet on més enllà dels campanars de Sant Llorenç i Son Carrió es pot contemplar **la mar**. A mà esquerra, vora el camí hi ha un marge, encara jove, on, entre altres coses, es pot observar:

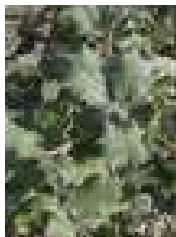
Canya (*Arundo donax*) Planta vivaç de rizoma serpentejant (*són bones de sembrar i males de llevar!*). Tiges buides dretes de 2-6 m, robustes, simples o poc ramificades, llises, amb nusos ocults per les beines. Fulles molt grans (2-8 cm d'ampla) allargades i acabades en punta.

Els rizomes són diürètics i depuratius. La canya té moltes aplicacions domèstiques: canyissos, paners, covos, caseres...

(*Vaig passar per un canyar i vaig coir una canyeta/per fer una ximbombeta/ p'és darrers dies sonar*)

Reure / Roure (*Quercus faginea*) Arbre de fulles simples, lobulades caduques. Flors monoïques verdoses o groguenques. Les flors i les fulles surten al mateix temps. Produeixen glans i la llenya és molt dura i resistent al corc (*Fort com un roure!*)

Alzina (*Quercus ilex*). D'adult presenta tronc robust, fins a 2 m de diàmetre, d'escorça negra i escamosa. Rametes tendres grises (també quan l'arbre és jove). Fulles petites o mitjanes, coriàcies, persistents durant 2-3 anys, molt variables de forma i tamany, sovint sobre el mateix individu, enteres oi dentado-espineses, d'un verd fosc per damunt i blanquinoses per davall. Floració abril-maig. Fructificació: novembre-desembre. Gla variable per la talla i la forma. El desenvolupament depèn de l'època de l'any i en aquesta època dels cicles lunars.

Mata (*Pistacia lentiscus*) Arbust olorós i resinós. Fulles peciolades, pinnades de foliols enters. El fruit és una drupa poc carnosa d'una sola llavor (**l'lenrisca** menjar cercat pels tords). Les fulles i els brots contenen taní i són, per tant, astringents. Floreix en el març i pot presentar forma d'arbre però normalment les branques s'estenen per terra. Se'n troba per tot arreu.

Llampúdol / Llampúgol / Aladern (*Rhamnus alaternus*) Arbust de 1 a 5 m de rames alternes. Fulles persistents ovades o lanceolades, alternes, enteres d'un verd lluent a la part superior. Flors (febrer-març) groguenques en petits raïms molt apreciades per les abelles. Fruit drupaci, globulós, vermell al principi i després negre. L'escorça i els fruits són purgants, les fulles astringents

Llampúdol bord (*Rhamnus Ludovici-Salvatoris*) Mes petit, ramós i espès que l'anterior. Fulles poc peciolades, d'un verd més blavós, molt dentades, gairebé espineses. Es un endemisme de Balears.

Arbocera (*Arbútus Unédo*) Segons Masclans arbrets de capçada tot l'any verda, sovint poc desenvolupats i d'aspecte arbustiu. Branques joves rogenques i peludes. Fulles lluent, dretes, lanceolades, finament dentades. Flors blanques disposades en ramells. Florida: octubre-novembre. Fructificació un any després. El fruit granellós, tou i vermell és l'**arboça**, és fruita comestible, però menjades en excés engaten. Apreciada per fer codonyat. Les fulles que contenen taní són astringents i antisèptiques.

Savina (*Juníperus phoenícea*) Arbret de poca alçada, sovint de forma arbustiva. Fulles de dos tipus, unes linears i punxants a les plantes joves, i altres menudes i molt juntes, com les de xiprer. Florida: febrer-març, les llavors maduren a l'estiu-tardor de l'any següent, envoltades de polpa i recobertes d'una pell lluenta i rogenca.

Aladern de fulla estreta (*Phillyrea angustifolia*). Arbust de 1-2 m d'alçada. Fulles oposades, endurides, agudes, estretament lanceolades. Flors agrupades a l'axil·la de les fulles (març-abril). Fruit arrodonit, petit i negrós (agost-setembre). El seu brancatge, fi i atapeït, fa que resulti idoni per a la construcció de "rams" per agranar l'era, el sestador...

Baladre (*Nérium oleander*). Arbust de 1-4 m d'alçada. Fulles ternades de limbe endurit enter, agut i llargament lanceolat. Flors d'un rosa intens o blanques, grosses, agrupades, formant ramells. Molt cultivat com a planta d'ornament. Totes les parts són verinoses, des de les fulles al suc que és amarg i narcòtic.

(Voldria que fósseu lladre / perquè em robàsseu l'amor / que du tanta vermeior / com una flor de baladre)

Estepa llimonenca (*Cistus monpehiensis*). Planta enganxosa que pot arribar a fer i m. Fulles en tres nervis principals lanceolades i estretes d'un verd obscur i oloroses. Flors blanques, petites (abril-juny)
Es la més usual a les marines

Estepa negra (*Cistus salviaefolius*) semblant a l'anterior però de fulles més arrodonides i menys oloroses.

Cirerer de Betlem / Cirerer del Bon Pastor / Galzeran (*Rúscus aculeàtus*) Arbust de 3-8 dm, tot verd i sense pels. Tiges o brots de dos tipus, uns cilíndrics i altres plans en forma de fulla. Les fulles aparents són, per tant, falses fulles. Aquestes fulles falses neixen a l'axil·la de les vertaderes que són delicades i menudes, d'uns 3-4 mm i que es desprenen molt aviat. Flors (agost-setembre) petites verdoses formades a la part central de les falses fulles. Fruits rodons i vermells. Tradicionalment s'utilitzava per a ornar els betlems.

Arbre de l'amor (*Cercis siliquastrum*) De la família de les papilionàcies. Flors rosenques abans de les fulles. Fruit en llegum. Fulles simples, alternes, ovoides. Pecíol llarg que facilita el moviment de les fulles i fa que l'ombra sigui singularment fresca.

Qüestions:

De banda els arbres, al llarg del recorregut es pot veure la mar. On pot ser?

S'han sentit i/o vist ocells. Quins?

On feia més vent al punt d'aturada anterior o en aquest?. D'on ve?

Tres maneres de voltar les tanques. Pals amb reixeta, paret de pedres i reixeta a sobre i paret seca sola: Avantatges i inconvenients de cada cas?

La casa que es veu a mà dreta, a la banda de llebeig, és una casa tradicional? ¿Quines semblances i diferències es troben en relació a ses Sitges?

L'acció del sol. Mira si veus una pedra blanca i una negra. ¿Hi ha diferència de temperatura?